

JKONOSZTÁZ A VILÁG VÉGÉN (VII.)

DRAGAN JOVANOVIĆ DANILOV

VII.

– Na akkor, neked ez most az istenháza – mondta tekintélyt parancsoló hangon egy bizonyos Halil nevezetű, mélyen ülő, vizenyős szemekkel megáldott, nyiszlett, vézna kis emberke, és kiköpött a padlóra, amikor bevezette Danilót a Nap néven elhíresült fogolytábor hangárjába, majd becsukta maga mögött a rozsdás vasajtót. Menet közben fényképeket mutogatott neki, amelyeken levágott – mint ő mondta – „tyetnikfejekkel” együtt kapták le.

– Itt majd vért pisáltok, tyetnikék – sziszegte.

Azután rőfögő hangján még hozzátette:

– Mozgás, marhajóság, nem anyósodhoz jöttél mákos rétesre meg palacsintára. A Nap táborba jöttél, vésd eszedbe, te barom!

S Halil, torz grimaszt vágva, olyan hanglejtéssel mondta ezt, mint aki véres húsdarabokat vet oda a ketrecbe zárt vadállatnak.

– Ti, akik ide beléptek, hagyjatok fel minden reménnyel! – suhant át Danilo agyán, miközben Halil végigkísérte egy hosszú, sötét folyosón, majd betuszkolta egy terembe, ahol szorosan egymás mellett foglyok feküdtek, ki-ki a maga bajával, fájdalmával és démonaival. A tömlöcbeli kilátástalanság jóvátehetetlen sötétségében, ahol nagyjából ártatlan emberek sínylődtek, nehéz lélegzés hallatszott. Az egyik szögletből egy még ébren levő, beesett arcú táborlakó kíváncsi szeme fürkészte a belépő Danilót. Ez az ember valami úton-módon becsempészett, her-

cegovinai kapadohányból csavart cigarettát tartott a kezében, melynek vége barátságosan parázlott az éjszakában. Amennyire meg tudta ítélni, többen is ébren lehettek itt, ezek a síri sötétség feszült csendjében, apatikus gondolataikba merülve tompán, minden bizonnnyal elborzadt szemmel, üres, tétova tekintettel meredtek a semmibe. Egyedül a szerencsésebbeinek, akik elaludtak, nekik sikerült, ha csak álmukban is, legalább egy kis időre, megfeledkezni a nyomasztó valóságról.

Akár fogoly, akár nem, az érzékenyebb szellemi és lelki alkotó ember mindig egyfajta számkivetésben él. Szennyes áradatként a félelem veszejtette el az embereket könyörtelenül. Megszökni sem lehetett előle, mert a félelem egyszerűen kiszemeli és megszállja az embert. Danilo úgy érezte, mintha egy titokzatos kéz feneketlen szakadékba taszította volna. A Nap táborban töltött első napok olybá tűntek neki, mint egy irtóztató és igazságtalan bokszmeccs első menete, melyben igyekszik kipuhatolni kínzóit. Halántéka lüktetett. Megbújván, mint a bagoly, képtelen volt elaludni, sehogyan sem jött álom a szemére, noha a végsőkig kimerült. Idegességében rágyújtott volna, de sehol egy szál cigaretta. A küblihez lépett, belevizelt. Ezt a vödrot, úgy látszik, napok óta nem ürítették ki, orrfacsaró büzt árasztott. A rácsokon át az áthatolhatatlan éjszaka ürességébe meredt, s hajnalig nem aludt el. Reszketett a hidegtől, többször is beleborzongott. Tudatának pislákoló mécsese álló éjszaka fülelt, a zárka jeges örökkévalóságában és elviselhetetlen nyirkosságában zajokat, tompa ütéseket, fájdalmas hörgést hallott. Halil csizmáinak dobbanását is a félelmetes sötétség neszei között észlelve, Danilo úgy érezte, egyenesen a mellkasán járkál a porkoláb. Hideglelés lázában a szeme tűzben égett. Némelyik táborlakó olyan artikulátlan hangokat hallatott álmában, akár a vágásra leterített jószág. Danilo soha nem feledte azoknak az állatoknak a halálordításait, amelyek Sz.-ben, ahol gyermekkorát töltötte, naponta áthallatszottak a szomszédban dolgozó mészáros udvarából. Belélegezte ennek az egész örületnek rothadásra emlékeztető bűzét, fagyos keze pedig, eközben, mindhiába kutakodott egy kis meleg után a zsebben. Túlélni ezt az éjszakát, az a legfontosabb. A jéghideg cella vaksötétjébe időnként belehasított valamelyik megkínzásra és megtiportatásra kiszemelt szerencsétlennek rimánkodással, nyöszörgéssel meg hátborzongató sikolyokkal keveredő szívszaggató jajveszékelése, és felébresztette amúgy is nyomasztó ál-

mukból a foglyokat. Ezek a hangok pedig alapjában véve megváltoztathatják az ember életét – aki egyszer hallja őket, soha nem felejtí el. A táborlakók tudták, hogy ezek Milutin Tomanović segélykérései. Hogy nem tudott semmit felesége és két apró gyermeke sorsáról, abba ez az ember beleőrült. Közvetlenül azután, hogy a Nap tábor hangárjába került, azonnal összeroppant. Alkatilag képtelen volt elviselni a mindennapos verést meg zaklatást. Csimpánzként függeszkedett az ajtó vasrácsán. „Engedjete ki, ördögök”, kiáltotta, a legocsmányabb szavakkal szidalmazta ellenségeit, leköpdöste őket, átkozódott, „hogy hideg homlokotokat csókolják a gyerekeitek”, „hogy ázna be a koporsótok, adja isten”, meg ehhez hasonlókát. Iszonyú kínszenvedések után, melyeknek alávetették (a végbélynyílásába löttek), csákánnyal verték agyon. A kínszenvedés hatástalan maradt, mint annyiszor a kínvallatások szégyenteljes történetében.

Azok a napok valamiféle falánk szörnyeteg állkapcsára emlékeztettek, ahol a lágerlakók éppen csak arra vártak még, hogy felfalják őket. Állát a két tenyerébe hajtva és úgy gubbaszkodva – olyan emberek között, akik rémálmaik szabályaitól lepusztítva, összekaszabolva fogytak, mint a gyertya, és rothadoztak önnön életük irtózatoss borzadályában, a hazatérés halvány reménye nélkül –, Danilo jól tudta, micsoda sötét verembe, szakadékba került, ahonnan nincs kiút. No de hát ez még csak a kezdete volt annak az eseményláncnak, amely majd nagyot fordít az életén. Egyszerűen csodálatos, az ember milyen perverz módon élvez önmaga sanyargatásában. Danilóban felmerült a kérdés, balsorsa, valójában, nem bűnhődés-e valamely rég feledésbe merült vétkéért? Hogy is követhette el azt az otromba hibát, füstölgött magában, hogy fogságba esett? Igen, emlékezett arra a reggelre, amikor az iráni mudzsaheddinek, dr. Kljajicijal együtt elfogták őket, mielőtt beszálltak a sanitéc pitzgauerba. Hogy, hogy nem, egyszerre csak ott termettek azok a turbános arabok. „Allahu ekbár szubida dzsihad”, vagy valami ilyesmit kiáltottak, s ezt a mondatot számtalanszor elhadarták. Gúzsba kötötték, majd két hétig verték őket, mindaddig, amíg a Nap táborba nem kerültek. Kész csoda, hogy azonnal nem végeztek velük ezek az emberevők. De annak ellenére, hogy lassacskán mind mélyebbre süllyedt az élő homokban, s homályos balsejtelmei ellenére is, valahol a lelke mélyén (mintegy játékony sugallatként) Danilo mégis bízott benne, hogy megússza ezt a

poklot, ahol az emberélet annyit ér, mint a lócitrom. Sőt még annyit sem. Egyébiránt a Tisztátalannal való szembesüléskor született a megváltás vágya is, nem másképp. A reménynek ebbe az utolsó kis szalmazálába kapaszkodva morfondírozott magában Danilo:

– Hol is vagyok én? Vagy csak hallucinálok? Én most csak árny, kísértet vagyok, a kísértetet pedig nem lehet agyoncsapni.

Ez a sok száz szerencsétlen, ezek a magukból kivetkőztetett, kétségbeesett, kiaszott, már-már élettelen, halálra vált arcú foglyok csupán tehetetlen bábuk, ide-oda huzigált és feláldozott, mozgó csontvázak voltak egy véres sakkjátszmában, melyet egy maroknyi hatalomtartó játszott egymással. Ahány fogoly, annyiféle sors és megannyi megrázó történet. Közös vonásuk azonban a feldúlt arc, meg hogy gyanakvástól és rettegéstől gyötrődő, átoksújtotta, megsemmisült lények voltak az elviselhetetlen magány csupa rothadó, a bomlás bűzét árasztó növényzettel benőtt fertőjében. Állattá alacsonyítva, fanatikus gyilkosok és haramiák kénye-kedvének kitéve, közönséges statisztikai adatok lettek egy förtelmes járványban, amely terjedt, mint a dögvész. Halottak voltak egy tömegsírban, feneketlen szakadék mélyén.

Vannak homokpuszták, jégmezők, köves pusztaságok, atombombatarolások, létezik azonban még egy, minden másnál félelmetesebb pusztaság – az, amelyet a lelkük mélyén éreznek olyan emberek, akik már e világi életükben megismerték a poklot. A Nap tábor internáltjai számára az egész világ pusztasággá változott, légmentesen elzárt cellává, melyben emberek voltak összezsúfolva, mint a szardíniák, toprongyos eszelősöknek látszó, sápatag emberek, örökös rettegésben, amely olyan ragályosnak bizonyult, mint az elmebaj vagy a nemi betegség. Előfodult, hogy patkányok támadták meg őket, kis pofájukon a csodálkozás kifejezésével, mintha mondanák: „Mit kerestek itt ti, emberek?” Az eleve betegsége, megcsonkításra és fájdalmas agóniára ítélt táborlakók némán zsolozsmázva lebegtek élet és halál között úgy, hogy azt is elviselték, amit a legkitartóbb állat sem bírna ki. Életüket már csak a végtelen, parttalan éjszakák tették, a sötétlő torkával ásító homály.

Egy nyöszörgő embert vonszoltak a folyosón. Éjfél után két óra körül rossz vérű, sötét alakok toppantak be, és éjszakai kihallgatásra, lincselésre vagy kivégzésre hurcolták a foglyokat, kéjelegve abbéli „gyönyörűségükben”, hogy más emberek sorsa fölött dönthetnek. Ezek az

éjszakák olyan elviselhetetlenül hosszúak voltak, hogy Danilónak úgy tűnt, sohasem fog megvirradni. Körös-körül a kínos, mind baljósabb csendben az emberek a gyötrelmes önelemzések mély tárnáiba temetkeztek. Ők, a szomorodott szívű reménytelenek, a megtiptortak némán, mozdulatlanul kucorogtak a félhomályban, ki-ki a maga bajával, a maga aprólékoskodó rögeszméivel. Csupa tartózkodó és gyanakvó, az éhezéstől és szomjúságtól elgyengült, halálra rémült ember. Sokukban mégis tartotta a lelket a remény, hogy megmenekülnek, és ott folytatják családi életüket, ahol az megszakadt. Sokan közülük, ellenben, egész éjszaka le nem hunyták a szemüket, beletörődve, mint a narkózis kábulatában, várták a megváltó halált. Csupán két hamvas arcú, soványka, szokatlanul fehér bőrű gyermek, akik valahogy maguk is a hangár nyirkos félhomályába csöppentek, ők szunyókáltak, miután levette őket lábukról a fáradtság meg az álmatlanság. Halil foglár, ez a szörnyeteg, aki a rettegés lepráját árasztotta maga körül, ezeket a fiúkat, Isten e tiszta, szeplőtelen lelkű báránykáit, két kis fínghangnak nevezte. A lágerlakók közül sokan, lidércnyomásos álmukban félrebeszélve, a szellemek óráiban ébredtek, s jéghideg cellájukban gyűjtötték az erőt tengernyi mindenféle büntetés elviseléséhez, közöttük is a legszörnyűbbhöz – a szemkivájtáshoz. Az efféle „csemegeszámba” menő műveleteket a Nap tábor elkülönített részében, a katakombákban végezték, ahol a börtöncellák még mélyebbek, a törkések pedig még élesebbek voltak. Az olyanok, akik mindennek ellenére megőrizték hitüket ebben a pokolban, bizony, kevesen voltak. Sokan betegeskedtek, másokat meg elvitt az infarktus. Egyes vélemények szerint sokuknak egyszerűen megszakadt a szíve. A gondolat, hogy valahol, ettől a pokoltól messzire, asszony, gyerek, szülők várják őket haza, egyedül ez melengette meg a foglyok szívét, és tartotta ébren az életbe vetett reményt. Danilo pedig, ügyesen leplezve prométheuszi lendületét, azonnal ráébredt, hogy számára az egyetlen esély, ha a végsőig alázatos marad. Itt éberség meg óvatosság volt a neve annak a kis pecadugónak, amely az élet és a halál között lebegett.

Danilo óvatos volt. Tartott tőle, nehogy valami rosszindulatú besúgót csempésszenek cellájukba. Vizolygott az efféle kopóktól, akikből éppen a börtönökben akad legtöbb. Márpedig a rengeteg rab közül bárki ellenség lehetett. Ezért azoknak az embereknek az idegei, akik ezt tudták, mindig feszesek voltak, mint az íj, az ingerültség a levegőben

vibrált. Danilo zsebében egy morzsányi ciánkáli lapult arra az esetre, ha a szörnyűséges, militáns klikk kínzásai elviselhetetlenné válnak.

Amikor először verték, Danilót megkötözték, s a magánzárka töksötétjében két napig, étlen-szomjan, lógni hagyták a cellarácson, sőt, időnként meg is botozták. Ebben az állapotában, mely mindenekelőtt a kötözött szalámira emlékeztetett, nem vehette elő zsebéből a ciánkálit, hogy megmérgezze magát. Eszébe ötlött a fulladásos halál indián módszere, amikor a saját nyelvüket nyelik le, ehhez a foglyul ejtett rézbőrűek akkor folyamodtak, amikor kínzásnak vetették alá őket. Megpróbálta, de nem tudta, hogyan kell ezt csinálni. Amikor visszavitték a cellába, éjszaka volt már. Az ablak felé fordult, s a rácson át, egy fa levelei között megpillantott valami szívmelengetőt. Egy csillagot. Piciny csillag sziporkázott a szurokfelete égen, melegen, mint egy kiscsibe. S ez a csillagocska oly sokat jelentett neki abban a pillanatban. Egyszerűen el is felejtette, hogy ebben az emberpusztító világban egyáltalán léteznek csillagok.

Egy hónappal később, éjfél tájban, egy montenegrói férfival együtt vitték kínvallatásra. Az egyik hájas pribék, aki a mértéktelenül sok zsíros zabától tekintélyes pocakot szerzett, s aki különös „ékszer” – levágott gyermekujjacskákból meg áldozatainak fülkagylóiból fűzött nyakéket viselt, késeket élesített. Danilót ez arra a gyermekkori élményére emlékeztette, amikor falusi nagyapja megfente a kést, mielőtt leszúrta a hízósértést.

– Térdre, kutyák! – adta ki a parancsot a különben Degenerálnak nevezett Haris Krivošija, ez a kutyafejű, bikanyakú gonosztevő, nagyon a japán szumó birkózókra emlékeztető emberóriás.

A montenegróit meg Danilót ököllel és bottal ütötték, katonabakancssal rugdosták és ájulásig botozták, ez utóbbi azonban, kétrét görnyedve fájdalmában, mindezt hitetlenkedve fogadta. A sasorral büszkélkedő montenegrói pedig odamondogatta nekik:

– El a kezekkel, ördögök, egy keresztény lélektől! Pusztuljatok, hogy írماغotok se maradjon!

Minden egyes ütés nyomán a montenegrói férfi jó kiállású, izmos teste görcsbe rándult. A vállán kihaladozott a bőr, száz sebből vérzett. Marcangolták, ahol érték, égő cigarettavégeket oltogattak a homlokán, s ő emberfeletti nyugalommal tűrte. Akkor a husáng kettétört a mon-

tenegrói ember fején. Ezután a pribékek behoztak egy asztalt, s a körmönfont kínsztás elvakult dühöngéssé fajult. A Degenerálnak becézett, potrohos hóhérsegéd három kést tartott a kezében.

– Melyikkel szúrjunk le? Válassz! – rivallt áldozatára.

A montenegrói, név szerint Krstan, ki míg él, nem fél, a középső késre bökött ujjával:

– Ezzel a késsel, semmirekellő! – sziszegte.

Degenerált, ez az őrült, akinek korábban is voltak bestiális kegyetlenkedésben megnyilvánuló, kiszámíthatatlan dührohamai, s akitől a foglyok úgy féltek, mint magától a Sátántól, hatalmas mancsával megragadta a férfi haját, bivalyerővel meglendítette a kést, és a következő pillanatban az áldozat feje a markában maradt. A szerencsétlen ember szeme borzalmasan kidülledt, akkorára, mint két kisebb alma. Szájával kettőt-hármat tátogott, a teste úgyszólván nem moccan.

Ebben a percben a kivégzett montenegróinak a feje, akinek szeme éppoly földöntúlivá lett, akár az ég kékje, fennszóval ekképpen szólamlott:

– Papot hozzatok, ördögök, mert én nem tudok meghalni, amíg meg nem gyónom minden bűnömet.

Amidőn odahívták a papot (rabsorban maga is), és feloldozá őt bűnei alól, hóhérai megkérdezték, mivel szolgált rá Isten ama kegyelmére, miszerint nem halhat meg bűnbocsánat nélkül. A fej pedig felelé, hogy minden héten egy napot kenyéren és vízen böjtölt Szűz Mária nagyobb dicsőségére, és Isten az Ő érdemei miatt nem engedé meghalni. Imígyen szólván, s elnyervén az örök élet jutalmát, a lélek nagy hirtelen, békében kimúlt. Ámbár látták, hogy csoda történt, azok, akik ott jelen valának, egy szóval sem dicsérték az Urat, az ő Istenüket.

Csak látni kellett a Degenerálnak azt a holdvilág képét. Mivel a jelek szerint maga is megszeppent a hátborzongató jelenettől, Degenerált megrázta magát, és feldühödve a falhoz vágta a montenegrói koponyáját.

– Na, ennek már a feje se fáj, ha-ha-ha – nevetett fel kísértetiesen.

A kifolyt agyvelő reszketett még egy darabig, úgy tűnt, ketyeg, mint az óra, mint az emberszív. A levágott fejet odahozták Danilónak, s ráparancsoltak:

– Csókold meg testvéredet, csókold meg a testvéred fejét! – mondták.

Bakancsos lábukkal számtalanszor oldalba rúgták, rugdosták, mint a kutyát, védtelen testén ugráltak. Amikor elvesztette az eszméletét, egy

vödör hideg vízzel nyakon öntötték, és újra kezdték, ha lehet, még dühödebben, még brutálisabban. Aléltóságában azonban Danilo már nem is érezte a csapásokat, teste annyira elhalt, mintha nem is az övé volna. Amikor féláljultan visszavitték a cellába, szájából ömlött a vér. Utána, magában a zárkában, még egy sor verést faszolt egy gorillától, aki egyszer, korábban, forrasztólámpával pörkölte le a melle szőrét. Néhány nap alatt jó pár kilót veszített testsúlyából, csupa csont-bőr lett. Önnön szemében is kiéhezett fosógémre hasonlított inkább, semmint emberi lényre. Danilót azonban nem ölték meg azon az éjszakán. Később behoztak egy gyönyörű szép lányt. A terhesség hetedik hónapjában levő szerencsétlent „hosszú tömött sorokban” megerőszakolták. Kis híján összeverekedtek egymással, hogy kié lesz elsőnek ez a földöntúli szépség, akinek szeme mintha nem is ezen a bűnös világban, hanem az ég kékjében élne.

– Engedjétek, hogy egyszer nekem is mézbe essen a kanalam – ordította egy féktelen csődörccsikó, aki bütykös mancsaival már meg is ragadta a boldogtalan nőt.

Azután lapátnyelet dugdostak a lukába. Álló éjszaka orgiáztak, világ kurvájának, tyetnik szajhának, mindennek lemondták. Az asszony sikoltozott fájdalmában, a lágerlakók pedig sírtak, némelyike hányt is. Amikor a jobb sorsra érdemes nőt visszavitték a zárkába, ahol a padlón még néhány vadállati módon megerőszakolt asszony feküdt, Milena, mert ez volt a neve, a karján ringatta még meg nem született gyermekét, és halkán dúdolgatott hozzá:

Tente, baba, gyermekem,
nincs pelenkád, bölcsőd sem,
nem vagy, meg sem születted,
túl korán, hogy elmentél.

– Az esztelenjei – suttopta Danilo könnybe lábadt szemmel.

– Vérszomjas szörnyetegek! Kutya fiak! Sátánfajzatok! Atavisztikus testi-lelki nyomorékok!

Másnap a pokol fajzatai keresztre feszítették a fiatalasszony áldott állapotban levő, szépséges testét. S ez a test, úgy kifeszítve, olyan valóságosan fehér volt, hogy azokkal a még mindig tágra nyílt, nagy, fölöndtúlian kék szemekkel, kísérteties benyomást keltett.

A Nap tábor mind népesebb lett. Naponta új meg új lefogottak érkeztek, köztük munkások, tanárok, orvosok, bűnözők, még gyerekek is, sőt elmebeteg is akadt.

– Kénytelenek lesztek egy kissé összébb szorulni, tyetnikek. Mit csináljunk, hisz talán magatok is látjátok, mekkora a lakáshiány?! – mondogatta Halil.

Mindenféle elképesztő koholmánnyal előhozakodva, a Nap tábor vizsgálóbírói olyan bűntettekkel terhelték a rabokat, amelyeket azok még legszörnyűbb rémálmaikban sem tudtak volna elkövetni. Ily módon az ottani raboskodás a foglyok szemében olybá tűnt, mintha egy viharos, eszeveszett happeningben, boszorkánymiséen vennének részt, minek során tudatuk ellenállt, mert semmiképpen sem dolgozhatta fel az eszelős sikolyokat meg a hátborzongató rimáncodásokat.

Egy zord, decemberi reggelen, amikor megfagynak a fák, megfagy a vér az erekben és minden más, amibe a harapós hideg belemar félelmetes állkapcsaival, a foglyokat úgy, félmeztelenül, az éhségtől, szomjúságtól, álmatlanságtól elcsigázottan, puskatussal, botokkal noszogatva kihajtották a rétre. Az egész hóbuckás tájék csillogott a napsütésben, melynek foga van. Danilo, mivel alig állt a lábán, egy középkorú emberbe karolt, aki hallucináns képzelgésében azt hajtogatta, hogy a közelben valahol egy tó van, ott várja a lánya, Sofija. A réműlettől eltorzult, megfeketedett arccal körülbelül három óra hosszat fagyoskodtak a hidegben. Nyájként összebújva, hogy a halál órájában legalább egymás közelében legyenek. Utána beterelték őket a fürdőbe, s a táborlakók boldog megkönnyebbulésként fogadták a meleg zuhanyokat. Amikor ez is megvolt, s miután annyi súlyos testi-lelki megrázkódtatásnak tették ki a foglyokat, botokkal újra kizavarták, és tovább ütlegettek őket a havon. Majd arra is ráhajtották, hogy ekként megbúbozva fekvőtámaszokat csináljanak.

– Vétkeztek, emberek – mondogatta nekik egy bácsika a lábszárát tapogatva. – Ha nem tudjátok, milyenek teremtett benneteket az Isten, akkor azt sem fogjátok belátni, milyenek lettetek a bűnben. Ezért térjete meg, amíg nem késő. Egy napon újra békében, testvériesen és atyafiságban élünk majd egymással úgysis.

– Verjétek össze – szólt jeges nyugalommal a parancsnok, alárendeltjei pedig, hiszen láncos kutyaként lesték parancsait, rávetették magukat

a szerencsétlen emberre, aki hányta a keresztet, s a mellén összekulcsolt kézzel rimánkodott irgalomért. Félholtra verték.

– Nekünk nincs lelkiismeretünk, tyetnikek – üvöltötte a parancsnok.
– Mindjárt megmutatjuk nektek, hogyan gyakorolunk mi bűnbánatot, s hogyan térünk meg.

Akkor a szegény öreget leöntötték benzinnel, és meggyújtották. A többiek némán szemlélték a borzalmas jelenetet, anélkül, hogy bármit is tehettek volna. Danilo alig türtőztette magát, úgy érezte, teljes erőből, amely haragjával együtt egy pillanatra visszatért, torkon ragadja valamelyik bitangot.

Utóbb, amikor földézte magában ezt a gatzettet, Danilo egy mozi-filmmel hozta kapcsolatba, amely a gyűjtőtáborokba zárt zsidók szenvedéseiről szólt, és mélyen megrendítette. A zuhanyozókkal felszerelt „fürdőház” képe rajzolódott ki szeme előtt. Azok a csonttá aszott boldogtalanok pedig abban a meggyőződésben tódultak a „fürdőbe”, hogy közös tisztálkodásban vesznek részt. Csak miután megengedték a gázt, a kivégzettek kezén vagy szájában akkor csillant meg az eldugdosott gyűrű, bronz vagy más arany ékszer, ezt azután a német tisztok, a kápók közreműködésével, beseperték. Itt, a Nap táborban is folyt a fosztogatás. Az ember itt undorítóan alattomos, élehetetlen, kíméletlen, önző lénygé aljasodott. A túlélés vágya elfojtott mindennemű gyanút és kételyt, minden fájdalmat, felülkerekedett az értelem szaván és a mások szenvedései meg nyomorúsága iránti együttérzésen.

Egyébiránt, a természeti katasztrófák meg a történelemben feljegyzett dögvészek nem valahonnan kívülről érkezve következnek be, hanem az ember lelelkéből, a világegyetem e törékeny középpontjából veszik eredetüket, méghozzá éppen akkor, amikor felborul a lélek egyensúlya, mert az emberi lélek harmóniáját és a világűr harmóniáját titokzatos szálak fűzik össze.

Radovan Despotović irodalomtanár, egy meglehetősen törékeny alkatú ember, akinek sötét arca valamely kerges-férges fa egy darabjára emlékeztetett, csendesen sírdogált:

– Édes jó Istenem, hová vezéreltél engemet? Ennek nem lehet jó vége. Sohasem jutunk mi ki ezekből a katakombákból. De hát majd csak megsegít az Isten.

Egy izgága szerbiai önkéntes közbeszólt:

– Kérem a tanár urat, ne emlegesse Istent. Itt az Isten is jó éjszakát mondott, tanár uram. Istenben hinni itt ugyanolyan, mint ha valamit, amit nem ért, olyasmivel akarna megmagyarázni, amihez még kevésbé konyít.

Danilo ellenben, akinek a legzárkózottabb és leghallgatagabb emberek is megnyitották lelküket, bátorította:

– Ne zavartassa magát, tanár úr, csak tartson ki, van még remény. Nem mehet így örökké, minden jóra fordul, tanár úr. Félelemnek és aggályoskodásnak nincs helye. Isten mégis velünk van. Nemrégiben, Despotović uram, Karl Barth svájci teológus és filozófus, a dialektikus teológia egyik legkiválóbb képviselőjének írásait olvastam. Egy helyen azt mondja, az életerőnek még egy morzsáját sem tudnánk megőrizni magunkban, ha lelkünk mélyén nem volnánk bizonyosak benne, hogy Isten igazságos. Mennyire, de mennyire igaz! Ön, tanár úr, továbbra is előadásokat fog tartani egyetemi hallgatóinak, és ön is, Pavlović, doktor, gyógyítani fogja pácienseit. Akarnunk kell megmenekülni, értik?

– Ej, kedves Danilóm – kesergett búsan, fájdalmasan Despotović professzor. – Ha mi egyáltalán kijutunk innen, az akkor lesz, ha már minden fogunk kihullott. Élő kísértetek leszünk addigra. Fantomok, akiknek valaha emberformájuk volt. Én csak egy fáradt, szkeptikus öregúr vagyok, és tudom, túlságosan is jól tudom, hogy ha valaki neki-vadul, ott nincs ész, egy csöppnyi sem. Itt olyan tisztátalannak érzem magam, akár a bibliai bélpoklosok. Az ördög szállta meg Boszniát, maga az ördög, Danilóm.

Ehhez tudni kell, hogy Despotović tanár úr, a régi vágású családapa, azt szenvedte el legnehezebben, hogy a foglárban, aki a minap a csetnik anyját szidta, Galib Mediće, egyik szarajevói szomszédjára ismert. Csak-hogy Galib most már nem az a galamblelkű, félenk és alázatoskodó Galib Medić iskolaszolga volt, aki Despotović tanár urat kérte meg, lenne szíves szerb nyelvből különórát adni egy szem fiának, hogy magasabb osztályba léphessen, hanem egy teljesen más, monomán ember, baljósan villogó szemmel, barátságtalan és hirtelen haragú, akinél mindig könnyű helyen áll, hogy csúnyán elkáromkodja magát, kupán vágjon vagy akár meg is öljön.

– Elképesztően jól néz ki, tanár úr, igazán, mindenre, ami szent – mondogatta Galib a most láthatóan megsoványodott, viaszosan meg-

szürkült arcú, valamikori szomszédjának. – Időnként egy kicsit meg kell ritkítani az emberiséget, nemde, igen tisztelt tanár úr? Itt, pajtás, nem történik magával semmi, amit nem bírna ki!

Márpedig, lám, lám, ezt a Galibot Despotović professzor korábban afféle jóindulatú embernek nézte, akitől egy rossz szó nem telik ki, nemhogy kegyetlen és durva legyen. Hát, igen, hány meg hány ilyen álcázott örült meg gyilkos szaladgál városaink utcáin, hogy úgyszólván észre sem vesszük őket? – tűnődött Danilo.

– Ez a Galib, ha módjában állna, mind egy szálig kiirtana bennünket, azonnal és minden lelkiismeret-furdalás nélkül. Rongy az ember, hamar elfelejt mindent.

Az ürülék orrfacsaró bűzében sínylődő foglyok, amellet, hogy eközben a fájdalommal, a pánikkal, a rettegéssel, az önmegevetéssel, az éhínséggel is meg kellett birkózniuk, nap mint nap mindenféle érzelmi megrázkódtatás könyörtelen vesszőfutása közepette éltek. Lehetetlen teljes bizonyossággal megállapítani, hogy igazában mi játszódott e desperáltak lelkében. A sötét, dohos fogdában Danilo olyan elveszettnek és elhagyatottnak érezte magát, akárha egy víz alatti barlangkürtő süket csendje övezné. Olyan érzése volt, mintha valami eldugult volna a lelkében. Mellékesen szólva, minden rabság vajon nem az örület egy fajtája valamiképpen? Neki, mindenesetre, úgy tűnt, ami sötétség van ezen a világon, az mind a Nap táborban gyülemlett össze. Az afféle ködös híresztelések pedig, hogy mintegy húsz foglyot kicserélnek, most szertefoszlottak, mint a füst. S többé nem tudta megkülönböztetni a napot az éjszakától. Bajtársaival együtt százszor is meghalt naponta. De mindenekfölött a bizonytalanság miatt félt, gyötrődött. Maga elé képzelte az édesanyját, amikor megtudja, hogy őt kínozzák, meg ahogyan hírt várva a fia felől, mennyire szenved az iszonyatosan hosszú éjszakákon. Emlékei között kutatva felidézte – mint valami filmben – mindazoknak a lányoknak, asszonyoknak az arcát, akik előtt értelmetlenül térdre rogyott valaha, s képes lett volna bármi alávalóságot is elkövetni csak azért, hogy ezek az Éva lányai beavassák őt az élet valamely apró rejtélyébe. Gyakran gondolt Françoise-ra. Pontosabban, ő úgy élt emlékezetében, mint akit odaszögeztek. Visszagondolt erre az elragadó, fenséges jelenségre, majd pedig megismerkedésük történetére is, és egész mivoltában felpezsdült. A véletlen hozta össze őket. Ez, egyszerűen,

megegett. Noha korábban sohasem találkoztak, most tete-á-tete álltak egymással szemben, s azzal a megmagyarázhatatlan sejtelemmel léptek egymás felé, hogy máris valami sorsdöntő történt velük, valami, ami gyökeres változást hoz életükbe. Mint vaksötét éjszakában a villámcsapás valamely hegytető fölött, olyan volt ez a találkozás, kész tűzijáték, amely tartósággal kecsegtetett, ha nem párosul semmi erőszakkal. Olyan érzés volt ez, mint amikor a világmindenséggel való zavartalan egyetértésben jutunk egyenesbe, állunk be az áhított mederbe, amikor megérezzük, hogy ez már maga a mérhetetlenség, mely akképpen kerít hatalmába minket, amiképpen mi vesszük birtokunkba őt, amikor valahol a lelkünk mélyén beleremegünk. Mert az emberek akár a holdkórosok léptetnek más emberek és történések felé, amerre egy felsőbb hatalom, a Gondviselés akarata rendelte őket. Egyébként hát semmi sem választás dolga ezen a világon, a barátunk, az anyánk, az apánk, a feleségünk, a szeretőnk, egyikük sem – ők egyszerűen itt teremnek, amikor szükségünk van rájuk. Bármint van is, de az igaz, hogy Danilónak a nőkhöz való addigi viszonya csupa civódás és sivárság volt. Úgyszólván minden lányon, akivel járt, egy másik fiúval, néha a barátjával osztozott, úgyhogy az ezekkel a lányokkal való viszonyát, nem ritkán, a vetélytársaihoz fűződő homoszexuális kapcsolatként élte meg. Hans Castorphoz hasonlóan, egy olyan nő bűvöletében élt sokáig, aki durván elutasította. No de hát ez a nő gonosz volt, s Danilo ezt jól tudta. Vajon akkor ő is gonosz, évdött magában, ha egy ilyen nőt szeret? Aki hiábavalóan szeret, vajon az beszámíthatatlan talán? Akkor egyszerre csak betegesen szégyellős lett. Egyedül az alkonyati óráknak tudott örülni, amikor kedvére olvasott és írt a lámpaernyő fénykörében. Megszállottan kutatót a holtak után. „Azok a tárgyak holtak, amelyek révén gyökeret verhattünk” – mondogatta.

Françoise más volt, vele Danilo úgy érezte magát, mint aki újjászületett. Ebből az asszonyból az eleven tűz fényesedett. A férfi számára afféle kitett gyermekek menhelye volt ő kezdetben. Vonásai mögött egy új világ kibontakozását látta. Kapcsolatuk a szerelem tökéletes ünnepe volt, ezen belül Danilo úgy érezte, sérthetetlen, és nem ismeri a félelmet. Amikor először meglátta Françoise-t, a halhatatlanság bódulata legyintette meg, a bizonyosság erejével. Életében először érezte magában azt a megtántoríthatatlan lendületet, egzaltált vakmerőséget,

amely nem akaratlagos, nem a tudatos vágyban gyökerezik, hanem tudatalatti mivoltunk kiszámíthatatlan mélységei felől érkezik, s amely – kitárulván – határtalan, mint az óceán. Hirtelen, a korábbihoz képest, egy egészen más valóságba csöppent, az a jóérzés járta át, amellyel a lélek fogadja az ember egész lényét betöltő szerelmet. Leírhatatlan gyönyörrel párosulva érkezett egy olyan világból, melyről annyira keveset tudott. De hiszen keresztény exegéták megannyi könyvben és történetekben szólnak olyan emberekről, akik a földről a magasba emelkedve, a levegőben repültek. Így volt Danilóval is, egyszeribe a súlytalanság, valami különös testtelenség állapotába került, amire talán csak a mesebeli táltos ló képes. A jelenvalóságból, úgy érezte, egy másik, eladdig elérhetetlen, magasabb rendű világba röppent, miközben a múlt merő illúzióknak tetszett. Különböztetést hát mi más az emberi boldogság, mint az a másodpercekben mérhető vad öröm, amely azonban egy csapásra feledtetni vagy bearanyozza hosszú esztendőket minden felgyülemlett keserűségét, gyöttrődését és álmatlan éjszakáit? Elég az hozzá, Danilo meg Françoise kézen fogták egymást, s olyan rokon lelkeként, mintha sziámi ikrek volnának, kiléptek a szépséges párizsi éjszakába.

Kapcsolatukban annyi, de annyi szándékolatlan szépség volt. Súlytalanul a fellegekben élve az elragadtatás és felmagasztosultság világában lebegtek. Danilo emlékképeiben Françoise sárkány alakzatú díszítésekkel kivarrt piros kimonót viselt, alatta semmit. Kedvenc „Byzance” parfümjével beillatosítva, anyaszült meztelenül bújt ágyba is. Hóvihar zörgette a fák ágait, miközben a póre testek a kölyökállatok naiv szemérmelenségével fonódtak össze többszörösen ebben az éjszakai liturgiában. Ott futott át rajtuk a kéjes remegés az asszonyka rosszul sikerült házasságából származó gyermekének bölcsője mellett, a kised mellett, aki – mint Françoise fogalmazott – az ő fiatalkori bűnének, egy szerencsétlen diákszerelemnek volt a gyümölcse. A szöske fiúcska utcai lampionoktól megvilágított arcán – szókesége olyan volt, mint az aranyló búzamezőké – látszott, hogy a közelgő virradatnak odaköszönve, mosolyog álmában. A pár napokig ki nem mozdult a behavazott házból. Egy valóságosan világban, időtlenül, a való világ tülekedésén kívül éltek.

A kölcsönös simogatás az ő külön nyelvük lett, mert életük fölött attól fogva Erősz, a mindenható isten uralkodott. Időnként a legképtelenebb fajtalanzkodásra csábították egymást. Azon a télen éjjel-nappal

szeretkeztek Bach Goldberg-variációkja kíséretében a zseniális Glenn Gould előadásában. S éjszakánként mindaddig, amíg az acélkék világgosság, a derengés fénye az ablakban, nem jelezte, hogy megvirradt.

– Csupa szex ez a zene!

– Nedves vagyok lent, mint a szivacs – suttogta Françoise. – A szívemig hatolsz, Danilo. Sohasem fogod megtudni, hogy nekem mi tetszik rajtad annyira. Gyereket szeretnék tőled.

Danilo pedig, orgazmus utáni enyhe bódulatában, elnézte párja boldogságpírban úszó arcát, s így énekelt:

– Lelkünkben láng, mediterrán, azt hordozzuk mi, ma jolie!

Szerbül mondta fel neki Rimbaud Hajnalhasadás című versét Nikola Bertolino remek fordításában.

– Nem szeretnék hegyi beszédet mondani – szólt Françoise –, de én már most előérezem, hogy veled csak boldogtalan lehetek, nagyon boldogtalan. Mégis veled akarok lenni. A te nemzeted, tudom, sok csapás érte, s én ezt átérezem.

Amikor egy ízben két hónapra elszakadtak egymástól s Danilo hazautazott Szerbiába, Françoise már egy hét múlva majd elepedt utána. Felhívta telefonon, és bejelentette, hogy jön. Másnap az első repülőgéppel Budapestre repült, onnan vonaton folytatta az utat Belgrádba, itt Danilo várta, majd buszon dőcögtek addig a vajdasági helységig, ahol Danilo lakott.

– Párizs kihalt város, ha az utcán nem a te lépteid koppannak – mondta Françoise.

Tudjuk, nem ismerjük a halált, és semmi mást nem tudunk ezen az egyen kívül. Az emberek a legnagyobb átok súlyát – a magukra találás elmaradásának átkát nyögik. Mi önmagunk nélkül leledzünk a világban, akárcsak Kairosz. Egyáltalán lehetséges-e a hűség a semmi és a káosz világában? A szerelem eretnekség. Szerelem . . . ez a használatban annyira elkoptatott szó, de mint érzelem éppannyira értékes és ritkaságszámba menő. Az ember azonban talán nincs is úgy megalkotva, hogy elviselje a tökéletes és tartós boldogságot. Az elmagányosodott Françoise az élő Istent, magát az istenséget látta Danilóban. Lám, lám, akárcsak a vallás, a szerelem is csodálattal és túlzásokkal kezdődik.

– Sok férfi azt hiszi, hogy jogot gyakorolhat mind a nő, mind pedig egész múltja fölött ahhoz hasonlóan, mint – mondjuk – a vámtiszt a határra érkező külföldi bőröndjei és poggyásza fölött – érvelt Françoise.

Majd így folytatta:

– Te, Danilo, olyan skorpió vagy, aki megölte magában a skorpiót. Egy méregtelenített skorpió, az vagy te!

S a lány szomorkás arcát elfutotta a vágy pírja.

A Gyöngyszigeten, Rohonczy gróf mintegy 650 holdas, valamikori birtokán töltötték napjaikat. Krokán néven ismert, fejedelmi bort ittak, melyet az 1892-ben alapított, helybeli pincészetben készítettek. Édes Tisza gyöngye dinnyéből csemegéztek, és teli tüdővel habzsolva a folyó felől lengedező csodálatos illatgyeveget, szeretkeztek naphosszat. A Tisza sötét mélye egy hártvány szárnyú rovar, a tiszavirág (*Palingenia longicauda*) lárváinak miriádjait rejtegette, ezek június közepe táján rajzottak. Amikor a lárva kifejlődik, néhány perc elteltével szárnyra kel, hogy azután, a víz fölött röpdösve, napnyugtáig már ott végezze rövid életét a Tiszában, amely azokban a napokban úgy kivirágzott, akár a gyermekkori hímes rét.

Mint két pokolbéli dúvad, úgy ölelkeztek össze- meg összefonódva, tökéletesen összetapadva mindaddig, amíg a két test el nem ernyedte a robbanás után. A robbanás pedig minden hasonló esemény őstípusa, kezdve az orgazmustól mint a világegyetem legkiszámítottabb aktusától, a nagy bummon meg a csillagoknak a világűr sötétjében történt felrobbanásán át a háborús csatazajig és rombolásokig. A nemi ekstázist lehetetlen kimódolni, olyan ajándék ez, amiben van valami szent. Ezért a keleti népek a nemiségben, egy cseppet sem véletlenül, az Istenhez vezető utat látták, és vallást csináltak belőle. Aki a keresztény szentek életéről olvasott, könnyen meggyőződhet róla, hogy az ekstázis az elszenvedett fájdalom és az önmegtartóztatás eredménye. Avilai Szt. Teréz spanyol misztikus írja egy helyen, hogy hosszas böjtölés meg imádkozás után feljutott „a hetedik mennyországba”. Kétségtelen, hogy a „hetedik mennyország” kifejezés az ő nyomán került a heveskedő szerelmesek szótárába. Françoise egyik Hemingway-olvasmányában, egy szerelmi jelenet leírásában szerepel az a kitétel, hogy a szerelmesek alatt megrendült a föld. S ez a látszólag banális mondat pontosan telibe talál, azt az érzékeny és sebezhető pontot találja el bennünk, ahol a párunkat érintő, meg sem fogalmazható sejtelmünket tartjuk. A szerelem, bármit mondanak is róla az álnihilisták, egyetemleges tapasztalat, s részese az egész világ. A szex, meglehet, a szellemisség legmagasabb

formája, s azoknak, akik minden porcikájukkal szeretik egymást, leginkább talán Indiában kellene élniük, ahol a nemiség meg a vallás megbonthatatlan szövetséget alkot.

Most, magányos éjszakáinak homályában, számtalanszor eszébe jutott Françoise kezének görcsös szorítása, amikor búcsúzól a nyakába csimpszkodott. Olyannyira messze vannak egymástól, tűnődött, mint az ég és a föld. Mostanában váratlanul meg-megjelent előtte, mint a látomás. Danilo úgy ragaszkodott a hozzá fűződő emlékeihez, akárha valami kiugró sziklarögbe kapaszkodna, amelyik alatt szakadék tátong. Még mindig a nyakán érezte asszonya leheletét. Elképzelte, ahogyan jócskán megnőtt hasához szorítja az arcát, s ott érzi kettejük még meg nem született gyermekének víz alattai rúgkapálását.

BORBÉLY János fordítása

(Folytatjuk)